

Регіональне зображення виду *Juglans L.* (Juglandaceae) в Україні (1991)

Регіон	Вид	Статус	Примітки
Волинська	<i>J. regia</i>	+	
Рівненська	<i>J. regia</i>	+	
Житомирська	<i>J. regia</i>	+	
Київська	<i>J. regia</i>	+	
Чернігівська	<i>J. regia</i>	+	
Сумська	<i>J. regia</i>	+	
Львівська	<i>J. regia</i>	+	
Тернопільська	<i>J. regia</i>	+	
Хмельницька	<i>J. regia</i>	+	
Вінницька	<i>J. regia</i>	+	
Черкаська	<i>J. regia</i>	+	
Полтавська	<i>J. regia</i>	+	
Харківська	<i>J. regia</i>	+	
Луганська	<i>J. regia</i>	+	
Донецька	<i>J. regia</i>	+	
Закарпатська	<i>J. regia</i>	+	
Івано-Франківська	<i>J. regia</i>	+	
Чернівецька	<i>J. regia</i>	+	
Окремі райони	<i>J. regia</i>	+	

УДК 582.628.2+634.51(477)

С.Л. НІЗІЛЬ

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України,
Україна, 01001 м. Київ, вул. Терещенківська, 2

ІНТРОДУКЦІЯ ВИДІВ РОДУ JUGLANS L. (JUGLANDACEAE) В УКРАЇНУ

Викладено результати обстеження в 1996–1998 роках горіхових насаджень в Україні. Встановлено тенденцію до зменшення культивітного ареалу роду Juglans L.

В Україну було інтродуковано 10 видів роду *Juglans L.* (Juglandaceae A. Rich ex Kunth, Juglandales Engl.): *J. californica* S. Watson, *J. cinerea* L., *J. cordiformis* Maxim., *J. hindsii* Jepson ex R.E. Smith, *J. major* Torrey, *J. mandshurica* Maxim., *J. microcarpa* Berland., *J. nigra* L., *J. regia* L., *J. sieboldiana* Maxim. Найдавніший інтродуцент серед них — *J. regia*. В літературі описано кілька шляхів його завезення в Україну: з Греції, з Балканського півострова та із Західної Європи. *J. regia* культивується в Україні з початку нашої ери [4, 5]. Інші види інтродуковані значно пізніше — протягом XIX — початку XX ст. Так, *J. nigra* вперше інтродукований в Україні у 1809 р. Каразінським акліматизаційним садом [1, 3, 4, 7], *J. cinerea* — у

© С.Л. НІЗІЛЬ, 2001

1816 р. ботанічним садом Кременецького ліцею [3, 4, 7], *J. sieboldiana* та *J. cordiformis* були введені в культуру у 1905–1910 роках на території Вінницької області [6, 8]. П.Г. Кроткевич вказує, що ці види були висаджені у 1930 р. на території Голосіївського лісництва в Києві [3], *J. mandshurica* завезений в Україну приблизно у 1915–1920 роках, *J. microcarpa* інтродукований в 1935 р. Нікітським ботанічним садом, куди трохи пізніше були завезені *J. hindsii*, *J. californica* та *J. major* [8]. Регіони зростання всіх видів роду горіх в Україні (в культурі та дичавілому стані) наведені в табл. 1.

За даними Держкомстату України, в 1997 р. площа, зайнята горіхоплідними насадженнями, становила 50 тис. га, що дорівнює приблизно 0,08 % території України. Порівняно з переписом 1984 р. вона змен-

Регіони зростання видів роду *Juglans* L. в Україні (за М.А. Кохном, О.М. Курдюком, 1994)

Вид	Регіон зростання				
	Полісся	Лісостеп	Степ	Карпати	Південний берег Криму
<i>J. californica</i>	–	+	+	–	+
<i>J. cinerea</i>	+	+	+	+	+
<i>J. cordiformis</i>	+	+	+	+	–
<i>J. hindsii</i>	–	+	+	–	+
<i>J. major</i>	–	+	–	–	+
<i>J. mandshurica</i>	+	+	+	+	–
<i>J. microcarpa</i>	+	+	+	+	+
<i>J. nigra</i>	+	+	+	+	+
<i>J. regia</i>	+	+	+	+	+
<i>J. sieboldiana</i>	–	+	+	+	–

шилася на 3,3 тис. га. Аналіз даних перепису показав, що найбільшу площу серед усіх культивованих видів роду *Juglans* займає *J. regia* — 49,1 тис. га (близько 98 % площі всіх горіхоплідних). У більшості областей площа його насаджень дорівнює 99–100 % від усіх горіхоплідних (за винятком АР Крим (79,4 %) та Львівської області (90,9 %)). Наймолодші за віком насадження горіха грецького — в Сумській, Луганській, Кіровоградській, Харківській та Чернігівській областях, де кількість плодоносних дерев цієї породи становить відповідно 46, 50, 55, 60 та 66,6 %.

Хоча цей вид поширений в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України, розміщення його нерівномірне. Найбільша площа насаджень — у Вінницькій (9,6 %), Одеській (7,8 %), Чернівецькій (7,2 %), Черкаській і Дніпропетровській (по 6,5 %) та Хмельницькій (6,1 %) областях. Дещо менші насадження горіха грецького в АР Крим (5,5 %), Запорізькій (4,9 %), Миколаївській (4,7 %), Донецькій (4,5 %), Київській (4,3 %), Кіровоградській і Львівській (по 4,1 %) областях.

Урожайність горіхоплідних в середньому по Україні становить 17,4 ц/га. Найвищий валовий збір горіхів спостерігався у 1996 р. — 77,6 тис. т на площі 50,3 тис. га, тобто 19,6 ц/га; найнижчий — у 1987 р. —

22,7 тис. т на площі 40,7 тис. га, тобто 5,5 ц/га. Ймовірно, така урожайність 1987 р. пояснюється тим, що зима 1986–1987 років виявилася дуже суворою, тому малозимостійкі дерева, насамперед у загущених насадженнях, де не було вжито агротехнічних заходів, вимерзли. Основний валовий збір плодів *J. regia* — 99,8 % — проводиться населенням на площі 46,5 тис. га. На державні і кооперативні господарства припадає лише 0,2 % (площа насаджень 4,5 тис. га).

Як видно з наведених даних, існуючі насадження горіха грецького в більшості областей зосереджені переважно на присадибних ділянках і не мають промислового значення.

В період з 1998 по 2000 рр. нами було здійснено експедиційні виїзди в 11 областей України: Вінницьку, Кіровоградську, Львівську, Миколаївську, Одеську, Полтавську, Харківську, Херсонську, Черкаську, Чернігівську та АР Крим. Було проаналізовано статистичні дані у цих областях за три роки (1996–1998). Результати представлено в табл. 2.

Щодо інших видів роду *Juglans*, то за даними М.А. Кохна [2], на 1994 р. в Степу основним інтродуцентом горіхоплідних є *J. пігра*, який займає 11,7 % площі всіх горіхоплідних. У Лісостеповій зоні на нього припадає 14,2 % на *J. mandshurica* — 3,7 %,

**Максимальні показники площі та врожайності по районах за 1997 р.
(за всіма категоріями господарств)**

Область, район	Площа насаджень, га		Площа насаджень, %		Фактичний збір урожаю, ц	Урожайність, ц з 1 га
	разом горіхоплідних	у т. ч. горіха грецького	разом горіхоплідних	у т. ч. горіха грецького		
<i>Вінницька</i>						
Тростянецький	24,0	1,0				
Жмеринський	13,0	13,0				
<i>Кіровоградська</i>	168,0				8,2	0,5
Долинський	31,0		18,5		7,0	2,5
Устинівський	19,0		11,4			
Вільшанський	15,0		8,9			
Добровеличківський	18,0		10,7		3,0	
Голованівський	22,0		13,1			
Бобринецький	13,0		7,7			
<i>Львівська</i>	1088,9	1085,5			1	
Золочівський	143,5	143,5	13,2	13,2		
Жовківський	117,4	117,4	10,8	10,8		
Пустомитівський	113,0	113,0	10,4	10,4		
Сокальський	78,5	78,5	7,2	7,2		
Бродівський	66,2	66,2	6,1	6,1		
<i>Миколаївська</i>	459,0	448,0			54	0,2
Доманівський	75,0	75,0	16,3	16,3		
Жовтневий	62,0	61,0	13,5	13,3		
Новобузький	81,0	81,0	17,6	17,6		
Березнегуватський	55,0	55,0	12,0	12,0	18	0,3
Новоодеський	37,0	37,0	8,1	8,1		
Кривоозерський	28,0		6,1		165	5,9
Миколаївський	10,0		2,2		19	1,9
<i>Одеська</i>	338,0				4	
Болградський	51,0		15,1			
Кодимський	32,0		9,5			
Тарутинський	68,0		20,1			
<i>Полтавська</i>	455,0	454,8				
Кременчуцький	56,0	56,0	12,3	12,3		
Зіньківський	36,0	36,2	8,0	8,0		
Полтавський	33,0	33,0	7,3	7,3		
Миргородський	25,4	25,4	5,6	5,6		
<i>Харківська</i>	249,5	232,0				
Харківський	29,5	29,2	11,8	11,7		
Ізюмський	28,4	28,4	11,4	11,4		
Первомайський	24,9	7,9	10,0	3,2		
Зачепилівський	22,0	21,9	8,8	8,8		
<i>Херсонська</i>	741,6				6	0,1
Генічеський	136,5		18,4		3	
Великопетиський	99,0		13,3			
Бериславський	63,7		8,6			
Білозерський	61,0		8,2			
Верхньорогачицький	44,0		5,9			

Область, район	Площа насаджень, га		Площа насаджень, %		Фактичний збір урожаю, ц	Урожайність, ц з 1 га
	разом горіхоплідних	у т. ч. горіха грецького	разом горіхоплідних	у т. ч. горіха грецького		
Голопристанський	45,5		6,1		1	
Каланчацький	40,0		5,4			
Цюрупинський	59,0		8,0			
Чаплинський	36,9		5,0			
Суворовський	26,4		3,6			
Черкаська	70,0					
Монастирищенський	56,0		80,0			
Чорнобаївський	12,0		17,1			
Чернігівська	86,5	86,5				
Прилуцький	14,0	14,0	16,2	16,2		
АР Крим	3700	2900			59,6	22,8
Чорноморський					31	0,1

J. cinerea — 1,4 %, на *J. sieboldiana* — 0,6 %. У лісових масивах Полісся основною породою серед горіхоплідних є *J. mandshurica*.

Види роду *Juglans*, інтродуковані в різні ґрунтово-кліматичні зони України — в колекції ботанічних садів, дендраріїв, дендропарків, у лісові масиви тощо — в основному успішно акліматизувалися, добре ростуть, цвітуть та плодоносять. Лише деякі види та форми у суворі зими підмерзають.

1. Бондар А. Горіх чорний справджує сподівання // Лісовий і мисливський журнал. — 1997. — № 3. — С. 29.

2. Кохно Н.А., Курдюк А.М. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. — К.: Наук. думка, 1994. — 188 с.

3. Кроткевич П.Г. Культура орехоплодных. — К.: Сельхозгиз, 1954. — С. 5–38.

4. Лына О.Л. Дендрология з основами акліматизації. — К.: Вища школа, 1977. — С. 80–87.

5. Лына А.Л. Интродукция и акклиматизация древесных растений на Украине. — К.: Вища школа, 1978. — 109 с.

6. Черногор О.І. Горіх Зібольда — рідкісна лісова культура на Україні // Вісник сільськогосподарської науки. — 1964. — № 4. — С. 86–88.

7. Шабарова С.І., Таронський П.Н. Плодові, ягідні та горіхоплідні рослини лісів УРСР. — К.: Вища школа, 1984. — 118 с.

8. Щепотьєв Ф.Л., Павленко Ф.А., Ріхтер О.А. Горіхи. — К.: Урожай, 1987. — 184 с.

ИНТРОДУКЦИЯ ВИДОВ РОДА JUGLANS L. (JUGLANDACEAE) В УКРАИНУ

С.Л. Низиль

Институт ботаники им. Н.Г. Холодного
НАН Украины, Украина, г. Киев

Изложены результаты обследования в 1996–1998 годах ореховых насаждений в Украине. Установлена тенденция к уменьшению культивируемого ареала рода *Juglans* L.

THE INTRODUCTION OF JUGLANS SPECIES (JUGLANDACEAE) IN UKRAINE

S.L. Nizil

M.G. Kholodny Institute of Botany,
National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine,
Kyiv

The results of investigation of the nuts plantations in Ukraine in 1996–1998 are presented. The tendency to deminution of the range of introduction of the genus *Juglans* L. is showed.